

Anton Pavlovich Chekhov

Kaksintaistelu

Anton Pavlovich Chekhov
Kaksintaistelu

http://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=23166547

Kaksintaistelu:

Содержание

I	4
II	18
III	26
IV	37
V	45
Конец ознакомительного фрагмента.	46

Kaksintaistelu

I

Oli kello kahdeksan aamulla – se aika, jolloin upseerit, virkamiehet ja matkustavaiset tavallisesti kuuman, tukahduttavan yön jälkeen uivat meressä ja sitten tulivat paviljonkiin juomaan kahvia tai teetä. Ivan Andreitsh Lajevski, laihahko, vaaleaverinen, kahdeksankolmatta ikäinen nuorimies, rahaministeriön virkamieslakini päässä ja tohvelit jalassa, tapasi uimaan mennessä rannalla kosolta tuttavია ja niiden joukossa ystävänsä, sotilaslääkäri Samoilenkon.

Samoilenkolla oli iso pää, tukka hyvin lyhyeksi leikattu, kaulaa tuskin ollenkaan, punakat kasvot, tuuheat mustat kulmakarvat ja harmaa poskiparta; kun tähän vielä yhtyi turpea vartalo ja käheä soturin basso, niin eipä ihmettä, että hän vieraaseen, joka ensi kerran saapui paikkakunnalle, teki vastenmielisen vaikutuksen. Mutta kun ehti kulua pari kolme päivää ensimmäisestä tutustumisesta, niin alkoivat hänen kasvonsa näyttää erittäin herttaisilta, lempeiltä, jopa kauniiltakin. Kankeista liikkeistään ja karkeahkosta äänestään huolimatta hän oli ihmisenä sävyisä, tavattoman helläluontoinen, jalomielinen ja kohtelias. Kaikkia kaupunkilaisia hän sinutteli,

kaikille hän antoi rahoja lainaksi, oli heidän lääkäriinsä, toimitteli heitä naimisiin, sovitteli heidän pikku riitojaan, pani toimeen ulkoilmakekkereitä, joissa paistoi hiilillä lampaanlihamöykkyjä ja keitti piikkieväkaloista mainiota kalalientä; aina hän puuhasi ja pyysi jonkun puolesta, ja aina hänellä oli jotakin iloitsemisen syytä. Yleisen mielipiteen mukaan hän oli moitteeton mies, jolla tiedettiin olevan vain kaksi heikkoutta: ensiksikin hän häpesi omaa hyväsydämisyyttään ja koetti peittää sitä tuimalla katsannolla ja tahallisella tönkeydellä, ja toiseksi hän tahtoi, että välskärien ja sotamiesten tuli puhutella häntä "ylhäisyydeksi", vaikka hänellä oli ainoastaan valtioneuvoksen arvo.

– Vastaa minulle, Aleksander Daviditsh, yhteen kysymykseen, – virkkoi Lajevski, sittenkun he molemmat, hän ja Samoilenko, olivat astuneet olkapäitään myöten veteen. – Otaksutaan, että olet rakastunut naiseen ja asettunut hänen kanssaan elämään yhdessä; parin vuoden kuluttua sitten, kuten voi sattua, et enää häntä rakasta, vaan alat tuntea, että hän on sinulle vieras. Miten sinä sellaisessa tapauksessa menettelisit?

– Perin yksinkertaisesti. Sanoisin: lähde, muoriseni, mille ilmansuunnalle halajat – ilman pitempiä puheita.

– Helposti sanottu! Mutta jollei hänellä ole mihin mennä? Jos hän on yksinkertainen nainen, vailla sukulaisia, vailla rahaa, jos ei osaa tehdä työtä...

– Siinä tapauksessa ... anna hänelle viisisataa ruplaa käteen tahi maksa viisikolmatta ruplaa kuukaudessa – ja tyytyköön siihen. Onhan se selvää!

– Otaksutaan, että sinulla on nuo viisisataa tahi kuukausittain viisikolmatta, mutta nainen, josta puhun, on älykäs, hieno, ylpeä luonnostaan. Tokko ottaisit tarjotaksesi hänelle rahoja? Ja missä muodossa?

Samoilenko aikoi jotakin vastata, mutta samassa suuri aalto hulvahti heidän molempien ylitse, loiskahti rantaan ja vyöryi pauhaten takaisin pienten kivien yli. Ystävykset nousivat rannalle ja alkoivat pukeutua.

– Tietysti, onhan hankalaa elää naisen kanssa, jota ei rakasta, – lausui Samoilenko, karistaen hiekkaa saappaastaan. – Mutta pohtikaamme asiaa ihmisyyden kannalta, Vanja. Jos asia koskisi minua, niin en ollenkaan näyttäisi, että olen lakannut rakastamasta, vaan eläisin hänen kanssaan hamaan kuolemaan asti.

Hänen tuli äkkiä häpeä omia sanojaan; niiden vaikutusta lieventääkseen hän sitten virkkoi:

– Minusta on sama, vaikka ei akkaväkeä olisi olemassakaan. Lempo heidät periköön!

Ystävykset pukeutuivat ja menivät paviljonkiin. Täällä Samoilenko oli kuin kotonaan, ja hänellä oli siellä omat erikoiset astiansakin. Joka aamu hänelle tuotiin tarjottimella kuppi kahvia, korkeassa särmäisessä juomalasissa jäänsekaista vettä ja ryyppy konjakkia; hän joi ensin konjakin, sitten kuuman kahvin, sitten jäänsekaisen veden, ja se lienee maistunut aika hyvältä, sillä nämä juotuaan hän sai silmiinsä erikoisen kiillon, silitteli molemmin käsin poskipartaansa ja virkkoi merta pälyillen:

– Suurenmoinen näky kerrassaan!

Pitkän, hyödyttömissä ja ikävissä ajatuksissa vietetyn yön jälkeen, jotka eivät sallineet hänen nukkua, vaan ihan kuin lisäsivät yön kuumuutta ja pimeyttä, Lajevski tunsi itsensä masentuneeksi ja veltoksi. Kylpy ja kahvi eivät tehneet hänen oloaan paremmaksi.

– Jatketaanpa, Aleksander Daviditsh, taannoista keskusteluumme, – sanoi hän. – Minä en tahdo peitellä, vaan puhun sinulle suoraan, kuten ystävälle: välini Nadeshda Feodorovnan kanssa ovat huonot ... tykkänään huonot! Suo anteeksi, että ilmaisen sinulle salaisuuteni, mutta minun täytyy saada keventää sydäntäni.

Samoilenko, aavistaen mistä tulisi olemaan puhe, loi katseensa maahan ja alkoi sormillaan naputtaa pöytään.

– Olen elänyt hänen kanssaan kaksi vuotta, ja nyt on rakkauteni häneen lopussa, – jatkoi Lajevski, – tai oikeammin, olen tullut käsittämään, etten koskaan ole rakastanutkaan... Nämä kaksi vuotta ovat olleet petosta.

Lajevskilla oli tapana keskustellessaan tarkkaavasti katsella heleänpunaisia kämmeniään, pureskella kynsiään tahi likistää sormilla kalvosimiaan. Ja nytkin hän teki samoin.

– Minä tiedän varsin hyvin, ettet sinä voi minua auttaa, mutta puhun sinulle sentähden, että meikäläisen kovaosaisen ja liikanaisten ihmisen ainoa pelastus on puhumisessa. Minun täytyy tehdä tietäväksi jokainen tekoni, minun on löydettävä selitys ja puolustus järjettömälle elämälleni kenenkä hyvänsä

teorioista, kirjallisista tyypeistä, siitä esimerkiksi, että me, aateliset, huononemme suvustamme, ja niin edelleen... Viime yönä esimerkiksi minä lohdutin itseäni koko ajan ajattelemalla: ah, kuinka oikeassa on Tolstoi, kuinka säälimättömän oikeassa! Ja minulle tuli siitä helpotusta. Todellakin suuri kirjailija. Sanottakoon mitä hyvänsä.

Samoilenko, joka ei koskaan ollut lukenut Tolstoita, vaikka yhtämittä oli ollut aikeissa lukea hänen teoksiaan, joutui hämille ja vastasi:

– Niin, kaikki kirjailijat kirjoittavat mielikuvituksesta, mutta hän ottaa kuvattavansa suoraan luonnosta...

– Voi sentään, – huokasi Lajevski, – missä määrin sivistys onkaan meidät turmellut! Minä rakastuin naituun naiseen; hän samaten minuun... Alussa meillä oli suuteloita, hiljaisia iltoja, lupauksia, Spencer ja ihanteita ja yhteisiä harrastuksia... Mokoma vale! Todellisuudessa pakenimme hänen miestään, mutta valehtelimme itsellemme, että pakenimme sivistyneen elämämme tyhjyyttä. Tulevaisuus kangasti meille seuraavanlaatuisena: aluksi Kaukaasiassa, kunnes perehdymme maahan ja ihmisiin, minä otan virastotakin ylleni ja alan hoitaa virkaa, sitten otamme kappaleen perkaamatonta maata, rupeamme tekemään työtä otsamme hiessä, istutamme viinitarhan, muokkaamme pellon, ynnä muuta. Jos minun sijassani olisit ollut sinä tai tuo eläintieteilijä von Coren, olisitte Nadeshda Feodorovnan kanssa kukaties eläneet kolmekymmentä vuotta ja jättäneet jälkeläisillenne

rikkaan viinitarhan ja tuhannen desjatiinaa maissipeltoa, jota vastoin minä tunsin itseni hävinneeksi mieheksi jo ensi päivästä lähtien. Kaupungissa on sietämätön helle, ikävää ja ihmistyhjää; jos taas lähtee kaupungin ulkopuolelle, on siellä joka pensaani ja kiven juurella uhkaamassa skorpionit ja käärmeet, ja taas edempänä ovat vuoret ja erämaa. Outoja ovat ihmiset, outoa on luonto, viljelys kurjaa – kaikki se on jotakin toista kuin turkki päällä kävellä Nevskillä käsi kädessä Nadeshda Feodorovnan kanssa ja haaveksia lämpimistä maista. Se kysyy taistelua elämästä ja kuolemasta, mutta mikä taistelija minä olen? Kurja, heikkohermoinen ja työhön tottumaton... Ensi päivästä asti oivalsin, että raatajan elämää ja viinitarhaa koskevat ajatukseni olivat pöytyä. Mitä taas tulee rakkauteen, täytyy minun sanoa, että elämä naisen kanssa, joka on lukenut Spenceriä ja sinun tähtesi matkannut maailman ääriin, on yhtä vähän mielenkiintoista kuin elämä minkä Anisan tai Akulinan kanssa hyvänsä. Sama silitysraudan, ihojauheen ja lääkkeiden haju, samat paperikähertimet joka ikinen aamu ja sama itsepetos...

– Silitysraudatta ei taloudessa tulla toimeen, – huomautti Samoilenko, punastuen siitä, että Lajevski niin avomielisesti puheli hänelle tutusta naisesta. – Sinä, Vanja, olet tänään pahalla tuulella, huomaan... Nadeshda Feodorovna on erinomainen, sivistynyt nainen, sinä mainion järkevä mies. Tosin ette ole vihityt, – sanoi Samoilenko, katsahtaen hämillään pöydälle päin, – mutta sehän ei ole teidän vikanne, ja sitäpaitsi ... pitää osata vapautua ennakkoluuloista ja asettua nykyajan kannalle...

Minä itse puolustan siviiliavioliittoa, ja ... mutta olen sitä mieltä, että jos kerran olette yhteen käyneet, on teidän yhdessä eletävä kuolemaanne asti.

– Ilman rakkauttako?

– Selitän sinulle heti, – sanoi Samoilenko. – Noin kahdeksan vuotta takaperin meillä oli täällä asioitsijana vanha ukko, ylen viisas mies. Hänellä oli tapana sanoa: perhe-elämässä on tärkeintä kärsivällisyys. Kuuletko, Vanja? Ei rakkaus, vaan kärsivällisyys... Elettyäsi parisen vuotta rakkaudessa on perhe-elämäsi silmännähtävästi joutunut sellaiseen vaiheeseen, jolloin sinun, voidaksesi ylläpitää tasapainoa, on pantava liikkeelle kaikki kärsivällisyytesi...

– Sinä uskot asioitsijasi, tuon rahjuksen lausuntoon. Minusta hänen neuvonsa sensijaan on mielettömyyttä. Sinun äijäsi saattoi teeskennellä, saattoi harjoitella kärsivällisyyttä, jolloin se henkilö, johon hän ei tuntenut rakkautta, esiintyi hänelle kärsivällisyyden harjoituksissa välttämättömänä esineenä, mutta minä en ole vielä niin syvälle vajonnut; jos minua miellyttää kärsivällisyyttä harjoitella, ostan itselleni voimistelupainot tahi vikurin hevosen, mutta ihmisen jätän rauhaan.

Samoilenko tilasi valkoista jäänsekaista viiniä. Kun oli juotu lasi mieheen, kysäisi Lajevski äkkiä:

– Sanoppas, ole niin hyvä, mitä merkitsee aivojen pehmeneminen?

– Se on, kuinka sinulle selittäisin ... taudillinen tila, jossa aivoaine pehmenee ... aivan kuin vetelöityy.

– Voiko sitä parantaa?

– Voi kyllä, ellei tauti ole saanut kehittyä varsin pitkälle... Kylmiä suihkukylpyjä, espanjankärpäslaastaria... Jotakin sisällisesti nautittavaksi.

– Vai niin... Näetkös siis, mimmoinen on tilani. Hänen kanssaan en voi elää: se käy yli voimieni. Niin kauan kuin olen sinun seurassasi, minä vielä sekä filosofoin että naureskelen, mutta kotona mieleni kokonaan lamaantuu. On niin äärettömän tukala ollakseni, että jos minulle sanottaisiin esimerkiksi, että minun on vielä elettävä hänen kanssaan yksi kuukausi, niin on luultavaa, että laskisin luodin otsaani. Siitä huolimatta minun on mahdoton hänestä erota... Hän on yksinäinen, ei osaa tehdä työtä, rahoja ei ole minulla eikä hänellä... Minne hän joutuu? Kenenkä luo menisi? En voi keksiä mitään ... Sano nyt: mitä minun on tekeminen?

– Tjaa ... murahti Samoilenko, tietämättä mitä vastata. – Rakastaako hän sinua?

– Rakastaa, sen verran kuin mies hänen ikäiselleen ja luonteiselleen naiselle on tarpeellinen. Minusta hänen olisi yhtä vaikea erota kuin ihojauheestaan ja paperikähertimistään. Minä olen hänen naiskammionsa välttämätön, olennainen osa.

Samoilenko joutui hämille.

– Sinä olet, Vanja, tänään pahalla päällä, – sanoi hän. – Et tainnut nukkua.

– Sepä se, nukuin huonosti... Tunnen yleensä voivani pahoin. Päässä tyhjiys, sydäntä ahdistaa, jokin yleinen heikkous... Ihan

täytyy lähteä karkuun!

– Minne?

– Sinne, pohjolaan. Mäntyjen, sienien, ihmisten, aatteiden pariin... Antaisin puolet elämästäni, jos tällä hetkellä saisin jossakin Moskovan tai Tulan kuvernementissa uida joessa, palella, ymmärrähän, kuljeskella sitten kolmisen tuntia vaikka kaikkein mitättömimmän ylioppilaan kanssa ja lörpötellä, lörpötellä... Entä heinä, – kuinka se tuoksuu! Muistatko? Iltaisin kun käyskentelee puistossa, sisältä kuuluu pianonsoittoa, kuulee junan tulevan... Mielihyvä saattoi Lajevskin naurahtamaan, hänen silmistään herahtivat kyynelet, ja salatakseen ne hän paikaltaan nousematta kurottautui ottamaan tulitikkuja viereiseltä pöydältä.

– Minäpä en ole kahdeksaantoista vuoteen käynyt Venäjällä, – sanoi Samoilenko. – Olen unohtanut, millaista siellä onkaan. Mielestäni ei ole ihanampaa maata kuin Kaukaasia.

– On eräs Vereshthshagin taulu: mahdollottoman syvän kaivon pohjalla nääntyvät muutamat hengiltä tuomitut vaivoihinsa. Juuri semmoiselta syvältä kaivolta minusta näyttää ihana Kaukaasiasi. Jos minun olisi valittava kahdesta: olla nokikolarina Pietarissa tahi tšekäläisenä ruhtinaana, niin valitsisin edellisen toimen.

Lajevski vaipui mietteisiin. Silmäillessään hänen kumaraista vartaloaan, yhteen kohti tähystäviä silmiään, kalpeita, hikisiä kasvojaan ja kuopalle painuneita ohimottaan, pureskeltuja kynsiä ja tohvelia, joka riippuen kantapäätä lonkollaan jätti huonosti parsitun sukan näkyviin, Samoilenkon tuli häntä sääli, ja

kaiketikin sentähden, että Lajevski muistutti hänen mielestään avutonta lasta, hän kysyi:

– Elääkö äitisi?

– Elää, mutta me olemme huonoissa väleissä. Hän ei voinut antaa minulle anteeksi tätä rakkausjuttua.

Samoilenko oli hartaasti mieltynyt ystäväänsä. Hän näki Lajevskissa hulivilin, ylioppilaan, hyvälaatuisen nuoren miehen, jonka kanssa sopi sekä ryypätä että nauraa makeasti ja haastaa suoraan sydäimestä. Se, mitä hän käsitti Lajevskista, ei häntä ollenkaan miellyttänyt. Lajevski naukkaili aika lailla, silloinkin kun ei olisi sopinut, pelasi korttia, halveksi virkaansa, eli yli varojensa, käytti puheessaan usein säädyttömiä lausetapoja, kulki kadulla tohvelit jalassa ja riiteli syrjäisten kuullen Nadeshda Feodorovnan kanssa – ja se oli Samoilenkolle vastenmielistä. Mutta se, että Lajevski oli opiskellut filologisessa tiedekunnassa, tilasi kahta paksua aikakauskirjaa, puhui usein niin oppineesti, että vain harvat häntä ymmärsivät, vietti yhdyselämää sivistyneen naisen kanssa – tätä kaikkea Samoilenko ei ymmärtänyt, mutta se miellytti häntä, ja hän piti Lajevskia suuressa arvossa, itseänsä ylempänä.

– Vielä yksi seikka, – sanoi Lajevski pudistaen päätään. – Mutta se olkoon vain meidän kesken... En ole ilmaissut sitä Nadeshda Feodorovnallemkaan, joten muista pitää hampaittesi takana... Sain toissa päivänä kirjeen, jossa ilmoitettiin hänen miehensä kuolleen aivojen pehmenemiseen.

– Hyväinen aika ... huokasi Samoilenko. – Miksi sitä häneltä

salaat?

– Kirjeen näyttäminen hänelle merkitsisi samaa kuin lähde pois kirkkoon vihille. Mutta ensin ovat välimme suoritettavat. Sittenkun hän on tullut huomaamaan, että yhdyselämämme jatkuminen on mahdotonta, näytän hänelle kirjeen. Silloin se ei enää ole vaarallista.

– Tiedätkö mitä, Vanja? – sanoi Samoilenko, ja hänen kasvoilleen tuli äkkiä surullinen, rukoileva ilme, kuin hän olisi ollut aikeissa pyytää jotakin hyvin suloista ja pelännyt saavansa kieltävän vastauksen. – Nai sinä hänet.

– Minkä tähden?

– Täytä velvollisuutesi tätä viehättävää naista kohtaan! Hänen miehensä kuoli pois, joten siis itse kaitselmus ikäänkuin viittaa sinulle, mitä on tehtävä!

– Kummallinen ihminen, pitäisihän sinun käsittää, että se on mahdotonta. Yhtä halpamaista ja ihmisarvoa alentavaa on naida ilman rakkautta kuin toimittaa jumalanpalvelusta, jos puuttuu uskoa.

– Mutta se on velvollisuutesi!

– Miksi minä olisin velvollinen? – kysyi Lajevski kiihtyneenä.

– Siksi, että sinä houkuttelit hänet miehensä luota ja otit hänet vastuullesi.

– Olenhan sanonut jo ihan selvästi: minä en rakasta!

– Kun et rakastane, niin pidä kunniassa, palvo...

– Pidä kunniassa, palvo ... matki Lajevski. – Kuin mitäkin abbedissaa... Sinä olet huono psykologi ja fysiologi, jos luulet,

että naisen kanssa elääksesi selviydyt yksistään kunnioittamisella ja palvomisella. Naiselle on ennen kaikkea tarpeen makuuhuone.

– Vanja, Vanja ... nuhteli Samoilenko hämillään.

– Sinä olet vanha lapsi, teoreetikko, minä sen sijaan nuori ukko ja käytännön mies, me emme milloinkaan opi ymmärtämään toisiamme. Parasta kun lopetamme koko keskustelun... Mustaa! – huusi Lajevski viinurille, – paljonko olemme velkaa?

– Ei, ei, – virkkoi tohtori hätäisesti ja tarttui Lajevskin käsivarteen. – Minä maksan tämän. Minähän tilasinkin. Merkitse minun laskuuni! – huusi hän Mustaalle.

Ystävykset nousivat ja lähtivät äänettöminä astumaan rantakatua pitkin. Puistikkokadulle kääntyessään he pysähtyivät ja puristivat jäähyväisiksi toistensa kättä.

– Te, herrat, olette liiaksi hemmoiteltuja! – huokasi Samoilenko. – Sinulle on kohtalo lähettänyt nuoren, kauniin, sivistyneen naisen, ja sinä pyrit hänestä eroon; jos minulle Jumala sen sijaan antaisi vaikka kierokylkisen mummon, kunhan olisi lempeä ja hyväluontoinen, niin olisinpa onnellinen! Eläisin hänen kanssaan viinitarhassani ja...

Samoilenko huomasi viimeisen lausumansa sopimattomaksi ja lisäsi:

– Hommailisihan se velho siellä edes teekeittiötä kiehumaan!

Heitettyään Lajevskille hyvästit hän lähti astumaan puistikkokatua pitkin. Kun hän jykevänä, kasvoilla ankara sävy, yllään lumivalkoinen palttinamekko, jalassa huolellisesti

kiilloitetut saappaat, röhhistäen rintaansa, jolla koreili Vladimirin tähti nauhoineen, asteli pitkin katua, oli hän hyvin mieltynyt omaan itseensä ja hänestä näytti, että koko maailma mielihyvin katseli häntä. Päättään kääntämättä hän katsoi sivuilleen ja huomasi, että puistikkokatu oli hyvässä kunnossa, että nuoret kypressit, kumipuut ja rumat, kuivankituliaat palmut olivat sangen kauniita ja lupasivat vastaisuudessa levittää taajaa varjoa, että tserkessit ovat rehellistä, vieraanvaraista kansaa. "Kumma, ettei Lajevskia miellytä Kaukaasia", ajatteli hän, "varsin kummallista". Samassa tuli vastaan viisi sotamiestä pyssyt olalla, tehden hänelle kunniaa. Oikealla puolen puistikkokatua kulki jalkakäytävää myöten erään virkamiehen rouva poikansa, lukiolaisen, seurassa.

– Maria Konstantinovna, hyvää huomenta! – huusi hänelle Samoilenko, herttaisesti hymyillen. – Kävittekö uimassa? Ha-ha-haa... Terveiseni Nikodim Aleksandritshille!

Ja hän asteli edelleen, hymyillen yhä herttaisesti; mutta nähdessään sotilasvälskärin tulevan vastaan hän äkkiä rypisti kulmansa, pysäytti välskärin ja kysyi:

- Onko sairaalassa ketään?
- Ei ketään, teidän ylhäisyytenne.
- Kuinka?
- Ei ketään, teidän ylhäisyytenne.
- Hyvä, saat mennä...

Huojutellen mahtavasti ruumistaan hän suuntasi askelensa vesimymälälle päin, jossa pöydän takana istui grusialaiseksi

itseään mainitseva vanhahko, lihava juutalaisakka, ja lausui tälle niin kovaa, kuin olisi komentanut kokonaista rykmenttiä:

– Olkaa hyvä, antakaa minulle soodavettä!

II

Lajevskin lemmitön suhde Nadeshda Feodorovnaan ilmeni etupäässä siinä, että kaikki, mitä tämä sanoi tai teki, tuntui hänestä valheelta tai valheeseen vivahtavalta ja että kaikki naisia ja rakkautta vastaan tähdätyt kirjoitukset, jotka hän oli lukenut, näyttivät hänestä mahdollisimman parhaiten soveltuvan häneen, Nadeshda Feodorovnaan, ja tämän mieheen. Lajevskin palatessa kotiin hän istui jo täysin puettuna ja kammattuna ikkunan ääressä, joi huolestuneen näköisenä kahvia ja selaili paksua aikakauskirjaa; ja Lajevski ajatteli, ettei kahvinjuonti ole mikään niin merkillinen tapahtuma, että sen vuoksi kannattaisi tekeytyä huolestuneen näköiseksi, ja että turhaan hän oli kuluttanut aikaa taiteellisen hiuslaitteen aikaansaamiseksi, koska täällä ei ollut ketään, jota tulisi koettaa miellyttää. Aikakauskirjassakin hän havaitsi valhetta. Hän ajatteli, että Nadeshda Feodorovna pukeutui ja piti huolta hiuslaitteestaan näyttääkseen kauniilta ja luki näyttääkseen viisaalta.

– Mitä arvelet, sopsisiko minun tänään mennä uimaan? – kysyi Nadeshda Feodorovna.

– Mitäs siitä? Menet tahi olet menemättä, ei tuosta luulisi maanjäristystä seuraavan...

– Ei, minä kysyn vain sentähden, että kunhan ei tohtori suuttuisi.

– Kysy sitten tohtorilta. Minä en ole tohtori.

Tällä kertaa tuntuivat Lajevskista kaikkein vastenmielisimmiltä Nadeshda Feodorovnassa hänen valkoinen avoin kaulansa ja hiuskiharat niskassa, ja hän muisti, että Anna Kareninaa, kun hänen rakkautensa miestänsä kohtaan kylmeni, eivät miellyttäneet hänen korvansa, ja ajatteli: "Kuinka oikein se on! Kuinka oikein!" Tuntien heikkoutta sekä päässään tyhjyyttä hän meni työhuoneeseensa, kävi sohvalle pitkäkseen ja peitti kasvonsa nenäliinalla, etteivät kärpäset pääsisi tekemään kiusaa. Velton unteloja ajatuksia aina yhdestä ja samasta asiasta liikkuu hänen aivoissaan kuin pitkä kuormajono sateisena syysiltana, ja hän vaipui alakuloiseen unenhouraukseen. Hän tunsii olevansa syyllinen Nadeshda Feodorovnan ja tämän miehen edessä, jopa siihenkin, että viimemainittu oli kuollut. Hän tunsii olevansa syyllinen oman elämänsä edessä, jonka oli turmellut, korkeiden aatteiden, tietojen ja työn maailman edessä, ja tämä ihmeellinen maailma tuntui hänestä mahdolliselta ja olemassa olevalta, ei täällä rannikolla, missä nälkäiset turkkilaiset ja laiskat abhasialaiset kuljeskelevat, vaan siellä, pohjolassa, missä ovat ooppera, teatterit, sanomalehdet ja kaikki henkisen työn muodot. Rehellinen, viisas, ylevä ja puhdas saattaa olla ainoasti siellä, ei täällä. Hän syytti itseään siitä, ettei hänellä ollut ihanteita eikä elämää johtavaa aatetta, vaikka nyt hämärästi tajusi, mitä se merkitsi. Kaksi vuotta takaperin, kun hän oli rakastunut Nadeshda Feodorovnaan, hänestä tuntui, että heti kun hän on päässyt yhdyselämään Nadeshda Feodorovnan kanssa ja he ovat matkustaneet Kaukaasiaan, niin hän on pelastettu alennuksesta

ja elämän tyhjiydestä; samaten hän nytkin oli varma, ettei muuta tarvita kuin että hän hylkää Nadeshda Feodorovnan ja lähtee Pietariin, niin hän saa kaikki, mitä kaipaa.

– Pakoon! – murahti hän, nousten istualleen ja pureksien kynsiään. – Pakoon!

Hänen mielikuvituksensa hahmotteli, kuinka hän astuu laivaan ja sitten syö aamiaista, juo kylmää olutta, puhelee laivan kannella naisten kanssa, sitten Sevastopolissa nousee junaan ja antaa huhkia. Terve, vapaus! Asemat vilahtavat ohi toinen toisensa jälkeen, ilma käy yhä kylmemmäksi ja kalseammaksi, jo näkyy koivuja ja kuusia, tuossa jo Kursk ja Moskova... Ravintoloissa kaalikeittoa, lampaanlihaa ja puuroa, samminlihaa, olutta, sanalla sanoen – ei enää aasialaista raakalaisuutta, vaan Venäjä, todellinen Venäjä. Matkustajat junassa puhuvat kaupasta, uusista laulajista, ranskalaisvenäläisistä ystävyysuhteista; kaikkialla on jo tunnettavissa virkeä, älykäs, reipas sivistyselämä... Pikemmin, pikemmin! Jopa ollaan vihdoin Nevskillä, Isolla Morskajalla, tuossa on Kovnon solakatukin, missä hän muinoin asui ylioppilaitten kanssa yhdessä, tuossa tuttu harmaja taivas, tihkusade, märät ajurit...

– Ivan Andreitsh! – kutsui joku viereisestä huoneesta. – Oletteko kotona?

– Täällä olen, – vastasi Lajevski. – Mitä tahdotte?

– Täällä olisi asiapapereita!

Lajevski nousi vastahakoisesti, tunki päätänsä huimaavan

ja lähti haukottaen ja tohveleillaan laahustaen viereiseen huoneeseen. Siellä seisoj kadulla avonaisen ikkunan edessä eräs hänen nuoria virkatovereitaan ja levitteli ikkunalaudalle virkakirjeitä.

– Kohtsillään, ystäväiseni, – sanoi Lajevski suopeasti ja lähti etsimään musteastiaa; lähestyttyään jälleen ikkunaa hän lukematta allekirjoitti paperit ja virkkoi:

– Kyllä on kuuma!

– Kuuma on. Tuletteko tänään?

– Tuskinpa... En ole oikein terve. Sanokaa, ystävä hyvä, Sheshkovskille, että puolisen jäljestä pistäydyn hänen luonaan...

Virkamies lähti pois. Lajevski kävi jälleen sohvalle pitkäkseen ja alkoi miettiä.

Siis on tarkoin punnittava kaikki asianhaarat ja harkittava... Ennenkuin lähden täältä, on minun suoritettava velkani. Olen velkaa noin kaksituhatta ruplaa. Rahaa minulla ei ole... Se tietysti ei ole tärkeää: osan suoritan jo nyt miten kuten, osan lähetän sitten Pietarista... Tärkeintä on Nadeshda Feodorovna... Ihan ensiksi täytyy saada meidän välimme selviksi... Niin.

Tovin kuluttua hän aprikoi: eikö olisi parasta lähteä Samoilenkon kanssa neuvottelemaan?

"Voisi tuota lähteä", ajatteli hän, "mutta mitä siitä on hyötyä? Rupean taas syyttä suotta puhumaan hänelle naiskammioista, naisista ja siitä, mikä on kunniallista, mikä ei. Onko, lempo soikoon, paikallaan puhua kunniallisuudesta tai epäkunniallisuudesta, jos on kysymyksessä saada

mahdollisimman pian pelastetuksi oma elämäni, jos menehdyn tässä hemmetin orjuudessa ja teen lopun itsestäni?.. Täytyyhän vihdoinkin ymmärtää, että tällöisen elämän jatkaminen kuin minun on halpamaista ja julmaa, jonka rinnalla kaikki muu on vähäpätöistä ja arvotonta. Pakoon!" mutisi hän, nousten istualleen. "Pakoon!"

Autio merenranta, hellittämätön kuumuus, yksitoikkoiset, punasinervät, autereiset vuoret, aina yhtäläiset ja synkät, ikävystyttivät häntä ja tuntuivat uuvuttavan hänet uneen ja unholaan. Saattaa olla, että hän on hyvin järkevä, lahjakas ja erinomaisen rehellinen; saattaa olla, että jolleivät häntä joka puolelta olisi ympäröineet meri ja vuoret, hänestä olisi voinut sukeutua joku erinomainen toimihenkilö kunnalliselämän alalla, valtiomies, puhuja, sanomakirjailija, aatteiden esitaistelija. Kenpä tietää! Näin ollen, eikö ole järjetöntä kiistellä siitä, onko kunniallista vai epäkunniallista, jos lahjakas ja hyödyllinen ihminen, esimerkiksi soittotaituri tai taidemaalari, karatakseen vankeudesta, rikkoo seinän ja pettää vartijansa? Semmoisen ihmisen asemassa kaikki on kunniallista.

Kello kaksi Lajevski ja Nadeshda Feodorovna istuutuivat syömään päivällistä. Palvelijan tuotua pöytään riisikeittoa tomaattien kanssa, sanoi Lajevski:

- Joka päivä aina samaa. Miksi ei keitetä kaalisoppaa?
- Ei ole kaalia.
- Kummallista. Samoilenkolla keittävät kaalisoppaa, ja Maria Konstantinovnalla keitetään kaalia. En tiedä, minkä tähden

minun yksistään on aina syötävä tätä imelää sotkua. Eihän käy laatuun sillä tavalla, kyyhkyseni.

Kuten aviopuolisojen suuren suurella enemmistöllä ei Lajevskilla ja Nadeshda Feodorovnulla aikaisemmin saatu yhtäkään päivällistä syödyksi ilman oikkuja ja kinastelua, muita siitä pitäen, kun Lajevski oli päättänyt, ettei hän enää rakasta, koetti hän kaikessa antaa Nadeshda Feodorovnulla myöten, puhutteli häntä suopeasti ja kohteliaasti, hymyili, nimitti kyyhkysekseen.

– Tällä liemellä on lakritsan maku, – sanoi hän naurahtaen, hän koetti väkisinkin näyttää ystävälliseltä, mutta ei voinut, ja lausui: – Meillä ei kukaan pidä taloudesta huolta... Jos sinä tosiaankin olet niin sairas tai lukemisesi sinua estää, niin otan minä hoitaakseni keittiöpuolta.

Ennen Nadeshda Feodorovna olisi hänelle vastannut: "ota vaan", tai: "tahdot näköjään tehdä minusta piian", mutta nyt hän vain arasti katsahti Lajevskiin ja punastui.

– No, kuinka jaksat tänään? – kysyi Lajevski ystävällisesti.
– Eipä valittamista. Tunnen vain itseäni raukaisevan.
– Täytyy pitää vaaria terveydestään, kyyhkyseni. Minä suorastaan pelkään puolestasi.

Nadeshda Feodorovnulla oli jokin tauti. Samoilenko sanoi hänellä olevan vuorottelevan kuumetaudin ja määräsi hänelle kiniiniä; sen sijaan toinen lääkäri, Ustimovitsh, pitkäkasvuinen, laihahko, ihmisiä karttava mies, joka päivällä istui kotonaan, mutta iltaisin käveli hiljakseen yskien pitkin rantakatua, kädet

selän takana ja kävelykeppi sojottaen pitkin selkää, väitti hänellä olevan naistentaudin ja määräsi kylmiä kääreitä. Siihen aikaan, jolloin Lajevski vielä rakasti, herätti Nadeshda Feodorovnan tauti hänessä sääliä ja pelkoa, mutta nyt hän tuossa taudissakin huomasi valhetta. Kellervät, uneliaat kasvot, velto katse ja haukottelut, jotka seurasivat Nadeshda Feodorovnan vilutaudinkohtauksia, ynnä se, että hän taudinpuuskan aikana maatessaan piti yllään matkapeitettä ja oli enemmän pojan kuin naisen näköinen, ja että hänen huoneessaan oli tukahuttava ilma ja omituisen vastenmielinen haju – kaikki tämä oli Lajevskin mielestä omiaan hälventämään onnenkuvitelmaa, samalla kun se oli voimakas vastalause rakkautta ja avioliittoa vastaan.

Toisena ruokalajina hänelle tarjottiin pinaattia ja koviksi keitettyjä munia, mutta Nadeshda Feodorovnalle, kuten ainakin sairaalle, marjahyytelöä ja maitoa. Kun Nadeshda Feodorovna huolestuneen näköisenä ensin kosketti lusikalla hyytelöä ja sitten ryhtyi sitä laiskasti syömään, ryypäten maitoa päälle, joutui Lajevski kuullessaan kulahtuksia hänen kurkussaan semmoisen vihan valtaan, että hänellä ihan alkoi pää syhyä. Hän myönsi kyllä, että tuommoinen tunne olisi koiraakin vastaan loukkaava, mutta ei kiukustunut itseensä, vaan Nadeshda Feodorovnaan siitä, että tämä herätti hänessä sen tunteen, ja ymmärsi nyt, miksi rakastajat toisinaan surmaavat rakastettunsa. Itse hän ei aikonut murhata, mutta valamiesoikeuden jäsenenä hän olisi julistanut murhamiehen syytteestä vapaaksi.

– Kiitos, kyyhkyseni, – sanoi hän päivälliseltä noustua ja

suuteli Nadeshda Feodorovnaa otsaan.

Tultuaan työhuoneeseen hän asteli noin viisi minuuttia nurkasta nurkkaan, katseli syrjäkulmin saappaitaan, istui sitten sohvaan ja jupisi:

– Pakoon, pakoon! Välit selviksi ja pakoon!

Hän kävi pitkäkseen sohvalle, ja hänelle muistui taas, että hän kenties oli aiheuttanut Nadeshda Feodorovnan miehen kuoleman.

– Syyttää ihmistä siitä, että hän on rakastunut tahi lakannut rakastamasta, on typerää, – uskotteli hän itselleen ja koukisti pitkällään ollen säärensä saadakseen saappaat vedetyiksi jalkaan. – Rakkaus ja viha eivät ole meidän käskettävissämme. Mitä taas tulee aviomieheen, niin kenties minä välillisesti olenkin ollut yhtenä syynä hänen kuolemaansa, mutta toiseksi, olenko minä sittenkään syypää siihen, että rakastuin hänen vaimoonsa ja vaimo minuun?

Sitten hän nousi, otti lakkinsa ja läksi virkatoverinsa Sheshkovskin luo. Sinne kokoontui joka päivä virkamiehiä pelaamaan vistiä ja juomaan kylmää olutta.

"Epäröimiselläni minä muistutan Hamletia", ajatteli Lajevski matkalla.

"Kuinka kohdalleen Shakespeare on osannut!"

III

Haihduuttaakseen ikävää ja suopeasti suhtautuen vasta saapuneiden sekä perheettömien tulokasten tukalaan tilaan, näillä kun ei ollut missä syödä päivällistä – kaupungissa ei näet ollut ravintolaa – tohtori Samoilenko ylläpiti kotonaan jonkinlaista yhteistä päivällispöytää. Nyt puheenaolevaan aikaan hänellä oli vain kaksi ruokavierasta: nuori eläintieteilijä von Coren, joka oli kesällä saapunut Mustalle merelle tutkimaan meduusojen sikiökehitystä, ja diakoni Pobedov, joka oli äskettäin päässyt pappisseminaarista ja määrätty tähän pikkukaupunkiin toimittamaan terveyttänsä hoitamaan matkustaneen vanhan apupapin virkaa. He maksoivat kumpikin kaksitoista ruplaa kuussa päivällisestä ja illallisesta, ja Samoilenko oli vaatinut heitä kunniasanallaan lupaamaan, että he täsmälleen kello kaksi saapuisivat päivälliselle.

Ensimmäisenä saapui tavallisesti von Coren. Hän istuutui äänetönnä vierashuoneeseen ja ottaen pöydältä albumin ryhtyi tarkkaavaisesti katselemaan himmentyneitä valokuvia, jotka esittivät joitakin tuntemattomia mieshenkilöitä, yllään leveät housut ja päässä silkkihatut, sekä myssypäisiä naisia, joilla oli pönkkähameet; vain muutamat näistä Samoilenko muisti nimeltä, mutta niistä, jotka hän oli unohtanut, hän virkkoi huohtaen: "Erinomainen, tuiki viisas mies!" Lopetettuaan albumin tarkastelun von Coren otti hyllyltä pistoolin ja

puristaen kiinni vasemman silmänsä tähtäsi hyvän aikaa ruhtinas Vorontsovin muotokuvaan tahi katseli kuvastimesta tummanvereviä kasvojaan, leveää otsaansa ja mustaa, kähärää neekeritukkaansa ja himmeästä, suurikukkaisesta, persialaista mattoa muistuttavasta pumpulikankaasta tehtyä paitaansa ja leveää nahkavyötään, joka hänellä oli liivien asemesta. Itsensä tarkasteleminen tuotti hänelle miltei suurempaa mielihyvää kuin valokuvien tai kallishelaisen pistoolin katseleminen. Hän oli hyvin tyytyväinen sekä kasvoihinsa että huolellisesti kerittyyn partaansa ja leveihin hartioihinsa, jotka olivat ilmeisenä todistuksena hyvästä terveydestä ja vankasta ruumiinrakenteesta. Samoin hän oli tyytyväinen keikarimaiseen pukuunsa, alkaen kaulaliinasta, joka oli paidan väriin mukautuvasti valittu, keltaisiin kenkiinsä asti. Sillä välin, kun hän katseli albumia ja seiso i kuvastimen edessä, pidettiin keittiössä ja sen eteen aukeavassa porstuassa kovaa mekastusta ja kiirettä; siellä näet itse Samoilenko, takitta ja liiveittä, rinta avoinna, ärtyisenä ja hikeä valuen touhusi pöytien ääressä valmistaen salaattia tahi jotakin kastiketta, tahi lihaa, kurkkuja ja sipulia erästä suosittua *okroshka*-nimistä ruokalajia varten, ja sitä tehdessään hän sinkautteli mulkoilevia katseita avustavaan sotamiespalvelijaan, väliin taas huitaisi tätä kohden milloin veitsellä, milloin kauhalla.

– Etikka tänne! – komensi hän, – tahi ei etikkaa, vaan ruokaöljyä! – tiuskasi hän, polkien jalkaa. – No, minne sinä katosit, mölhö?

– Lähdin noutamaan voita, teidän ylhäisyytenne, – vastasi

hätäntyneesti palvelija särkyneellä tenoriäänellä.

– Pian nyt! voi on kaapissa! Ja sano Darjalle, että hän lisää kurkkupönttöön tilliä! Tilliä! Peitä hapankerma-astia, etteivät kärpäset mene sinne, tolvana!

Ja tuntui kuin koko talo olisi ollut täynnä hänen huutonsa pauhua. Noin kymmentä tai viittätoista minuuttia ennen kello kahta saapui diakoni, nuori kahdenkolmatta ikäinen mies, laihahko, parraton, viikset vasta hieman oraalla. Astuessaan vierashuoneeseen hän teki pyhimyskuvaa kohden kääntyen ristinmerkin ja ojensi hymyillen von Corenille kättä.

– Päivää, – virkkoi eläintieteilijä kylmästi. – Missä olette ollut?

– Rantalaiturilla merihärkiä onkimassa.

– Tietysti, missäs... Teidän, diakoni, näyttää olevan mahdoton koskaan ryhtyä vakavampaan työhön.

– Kuinka niin? Eihän työ ole karhu, jotta metsään pakenisi, – vastasi diakoni hymyillen ja työnsi kätensä syvälle valkoisen pappisviittansa taskuihin.

– Selkään sietäisitte saada! – huokasi eläintieteilijä.

Kului vielä noin neljännestunti, mutta syömään ei kutsuttu, kuului vain, kuinka sotamies juosta paukutteli porstuasta keittiöön ja taas takaisin, koluten saappaillaan, ja Samoilenko huusi:

– Älä sinne tuppaa! Pane pöydälle! Pese ensin! Nälissään diakoni ja von Coren alkoivat kengänkoroillaan jyskyttää lattiaa, siten ilmaisten kärsimättömyyttään, kuten toisen rivin yleisö

teatterissa. Viimein avattiin ovi, ja sotamiespalvelija ilmoitti peräti väsyneenä: "Saisi tulla ruualle." Ruokasalissa he kohtasivat Samoilenkon, keittiön kuumuudesta naama punaisena; hän katsoi heihin tuimasti ja nostaen kauhun ilme kasvoillaan kannen liemimaljasta pani heille kummallekin lautasellisen keittoa, ja vasta sitten, kun hän oli varmistunut siitä, että he söivät hyvällä halulla ja että ruoka heille maistui, päästi hän helpotuksen huokauksen ja istui syvään nojatuoliinsa. Hänen ilmeensä lieveni ja hän kaatoi itselleen hitaasti ryyppyn viinaa ja lausui:

– Nuoren polven terveydeksi!

Lajevskin kanssa tapahtuneen keskustelun jälkeen Samoilenko oli koko ajan aamusta puolipäivään asti, vaikka olikin erittäin hyvällä tuulella, tuntenut sielunsa syvyydessä jonkinlaista painostusta. Hänen oli sääli Lajevskia ja halutti auttaa häntä. Otettuaan liemiruuan alle ryyppyn hän huokasi ja sanoi:

– Tapasin tänään Vanja Lajevskin. Raskasta on miehen elämä. Aineellinen puoli ei ole kehuttava, mutta pahempaa on, että hän henkisesti on aivan masentunut. Sääli sitä poikaa!

– Minun vain ei ole häntä sääli! – sanoi von Coren. – Jos tuo miellyttävä mies olisi hukkumaisillaan, niin minä vielä kepillä sysäisin: huku, veikkonen, huku...

– Ei ole totta. Sitä et sinä tekisi.

– Mistä sen päätät? – kysyi eläintieteilijä olkapäitään kohauttaen. – Kykenen minä tekemään hyväntyön siinä missä toinenkin.

– Ihmisen hukuttaminen, sekö olisi hyvätyö? – virkkoi diakoni naurahtaen.

– Ainakin silloin, kun on puhe Lajevskista.

– Liemestä puuttuu jotakin, – lausui Samoilenko, kääntääkseen puheen toiselle tolalle.

– Lajevski on ehdottomasti vahingollinen ja yhteiskunnalle yhtä vaarallinen kuin koleeramikroobi, – jatkoi von Coren. – Kelpo työn tekee, ken hänet hukuttaa.

– Ei ole sinulle kunniaksi, että puhut lähimmäisestääsi tuolla tavalla.

Sanoppa, miksi sinä häntä vihaat?

– Älä puhu, tohtori, joutavia. Tietysti olisi järjetöntä vihata ja halveksia mikroobia, mutta pitää kaiken uhalla lähimmäisenään ketä hyvänsä ilman erotusta on samaa kuin olla kokonaan harkitsematta, kieltäytyä oikeudenmukaisesti suhtautumasta ihmisiin, sanalla sanoen – pestä kätensä. Minä pidän Lajevskia heittiönä, sitä en salaa, ja kohtelen häntä kuten heittiötä, täysin tunnollisesti: sinä pidät häntä lähimmäisenäsi, no – suutele siis häntä; pidät lähimmäisenä, mikä tietää, että kohtelet häntä samalla tavalla kuin minua ja diakonia, se on – et niin etkä näin. Sinä olet yhtä piittaamaton kaikkia kohtaan.

– Että voikin sanoa ihmistä heittiöksi! – murahti Samoilenko ja rypisti inhoa ilmaisten kulmiaan. – Se on siinä määrin epähienoa, etten osaa sanoakaan!

– Ihmisiä arvostellaan heidän tekojensa mukaan, – pitkitti von Coren. – Päättäkää te, diakoni... Puhun, diakoni, nyt

teille. Herra Lajevskin toiminta on levitetty julkisesti eteenne kuin pitkä kiinalainen asiakirja, ja te voitte lukea sen alusta loppuun. Mitä hän on tehnyt niiden kahden vuoden aikana, jotka hän on oleskellut täällä? Ensiksi hän on opettanut kaupungin asukkaat pelaamaan vistiä. Kaksi vuotta takaperin se peli oli täällä tuntematon; nyt sitä pelaavat aamusta myöhään yöhön kaikki, yksin naiset ja keskenkasvuiset nuorukaisetkin. Toiseksi hän on opettanut seudun asukkaat juomaan olutta, mikä myöskin oli tuntematonta täällä; häntä saavat asukkaat kiittää siitä, että heillä on tietoja eri viinalajeista, ja nyt he osaavat silmät ummessa erottaa Koshelevin viinan Smirnovin n: o 21:stä. Kolmanneksi, ennen täällä pidettiin yhteyttä toisten miesten vaimojen kanssa salaa, samoista syistä kuin varkaatkin harjoittavat ammattiaan salassa eikä julkisesti; huorintekoa pidettiin jonakin semmoisena, mitä hävettiin tuoda julkisesti näytteille; mutta Lajevski esiintyi tässäkin suhteessa uranuurtajana: hän viettää yhdyselämää toisen miehen vaimon kanssa julkisesti. Neljänneksi...

Von Coren söi sukkelasti loppuun keiton ja ojensi lautasen palvelijalle.

– Minä pääsin Lajevskista selville jo tuttavuutemme ensi kuukautena, – jatkoi hän, kääntyen diakonin puoleen. – Me saavuimme tänne yksiin aikoihin. Hänen kaltaisensa ihmiset pitävät hyvin paljon ystävydestä, läheisestä tuttavuudesta, lujasta yhteisyydentunteesta ja sen semmoisesta, sillä he tarvitsevat aina tovereita kortti-iltoihinsa ja juominkeihinsa;

lisäksi he ovat hyvin lavertelevia, ja heillä pitää siis olla kuulijoita. Me tulimme keskenämme ystäviksi, toisin sanoen, hän juoksi luonani joka päivä, esti minua työskentelemästä ja lateli minulle jalkavaimoan koskevia salaisuuksia. Jo alusta pitäen hämmästyin hänen tavatonta valheellisuuttaan, joka minua suorastaan tympäisi. Ystävänä minä häntä nuhtelin siitä, että hän joi paljon, eli yli varojensa ja teki velkaa, että hän kulutti aikaansa toimettomuudessa, ei viitsinyt lueskella, oli epäsiivistynyt ja vähätietoinen – ja vastaukseksi kaikkiin moitteisiini hän katkerasti hymyili, huokasi ja lausui: "Minä olen kovaosainen, liika ihminen", tahi: "Mitäpähän voi vaatia meiltä, maaorjuuden jätteiltä?" tahi "Me huononemme suvustamme..." Taikka hän alkoi ladella pitkää sekasotkua Oneginista, Petshorinista, Byronin Cainista, Dasarovista, joista sanoi: "He ovat meidän isiämme lihan ja hengen puolesta." Ymmärrettävä siis muka niin, ettei ole hänen vikansa, jos virkakirjeet ovat viikkomääriä aukaisematta, jos hän itse juo ja juottaa muita, vaan syynä siihen ovat Onegin, Petshorin ja Turgenjev, joka on ensimmäisenä kuvannut nuo kovaosaiset ja liiat ihmiset. Syy hänen tavattomaan irstaisuuteensa ja turmelukseensa ei nähkääs ole hänessä itsessään, vaan jossakin ulkopuolella häntä, avaruudessa. Ja paitsi sitä – sukkela tempu! – irstainen, valheellinen ja viheliäinen ei ole yksistään hän, vaan me... "me kahdeksankymmen-luvun ihmiset", "me, maaorjuuden veltot, hermostuneet sikiöt", "me sivistyksen silpomat"... Sanalla sanoen, meidän tulee ymmärtää, että

sellainen suuri mies kuin Lajevski on lankeemuksessaankin suuri, että hänen irstaisuutensa, sivistymättömyytensä ja epäsiisteystensä ovat katsottavat välttämättömyyden pyhittämäksi luonnonhistorialliseksi ilmiöksi, että syy siihen on haettava yliluonnollisissa maailman voimissa ja että Lajevskin eteen on ripustettava pyhimyslamppu, koska hän on ajan ja sen tuulahdusten, perinnöllisyyden ynnä muun sellaisen kohtalokas uhri. Kaikki virkamiehet ja naiset, jotka kuuntelivat hänen puheluun, päästivät senkin seitsemän oh ja ah, mutta minä en hyvään aikaan voinut käsittää, olinko tekemisissä kyynikon vai ovelan veijarin kanssa. Sellaiset ihmiset kuin hän, näöltään älykkäät, jonkun verran kasvatusta saaneet ja omasta jalosukuisuudestaan suurta ääntä pitäväiset, osaavat teeskennellä olevansa syvällisiä luonteita.

– Pidä jo suusi! – kivahti Samoilenko. – Minä en salli, että läsnäollessani puhutaan pahaa mitä jalomielisimmästä miehestä.

– Älä keskeytä, Aleksander Daviditsh, – lausui von Coren kylmästi. – Minä lopetan kohta. Lajevski on joltisenkin yksinkertainen elimistö. Hänen siveellinen rakenteensa on seuraava: aamulla tohvelit, kylpy ja kahvi, sitten päivälliseen asti tohvelit, liikunto ja puhelu, kello kaksi tohvelit, päivällinen ja viini, kello viisi kylpy, tee ja viini, sen jälkeen visti ja valehteleminen, kello kymmenen illallinen ja viini, jälkeen puolenyön uni ja *la femme*. Koko hänen olemassaolonsa sisältyy tähän suppeaan ohjelmaan, kuten muna sisältyy kuoreen; joko hän kävelee tai istuu, on suuttunut, kirjoittaa tai iloitsee,

kaiken tarkoituksena on viini, kortit, tohvelit ja nainen. Naisella on hänen elämässään ratkaiseva, kaikki voittava merkitys. Hän on itse kertonut jo kolmentoista vuoden ikäisenä olleensa rakastunut; yliopiston toisella kurssilla ollessaan hän eli naisen kanssa, jonka vaikutus häneen oli terveellinen ja jota hänen on kiittäminen musikaalisesta sivistyksestään. Toisella kurssilla ollessaan hän osti porttolasta vapaaksi yleisen naisen, korotti hänet omalle tasolleen ja otti hänet rakastajattarekseen, mutta elettyään hänen kanssaan puoli vuotta naikkonen karkasi emäntänsä luo takaisin, tuottaen miesparalle melkoista sydämensurua. Vieläpä hän kärsi siitä niin, että hänen täytyi erota yliopistosta ja viettää kaksi vuotta toimetonna kotona. Se oli kuitenkin hänelle hyväksi. Siellä hän joutui väleihin erään leskivaimon kanssa, joka kehoitti häntä luopumaan lainopillisesta tiedekunnasta ja siirtymään kielitieteelliseen, kuten hän tekikin. Päätettyään kurssin hän kiihkeästi rakastui nykyiseen ... miksi häntä sanoisi? ... naituun naiseensa, jonka kanssa hänen oli pakko paeta tänne Kaukaasiaan ihanteiden hakuun... Huomenna, ellei jo tänään, hän kylmenee tällekin naiselle ja pakenee takaisin Pietariin, tietenkin taas ajaen takaa ihanteita.

– Mistä sinä sen tiedät? – tiuskaisi Samoilenko, katsahtaen vihaisesti eläintieteilijään. – Söisit nyt vain.

Tuotiin keitettyjä mugtl-kaloja puolalaisen kastikkeen kera. Samoilenko pani kummankin ruokavieraansa lautaselle kokonaisen kalan ja kaatoi päälle kastiketta. Äänettömyyttä kesti

parisen minuuttia.

– Naisella on tähdellinen osa jokaisen ihmisen elämässä,
– sanoi diakoni. – Sille ei voi mitään.

– Kyllä niin, mutta missä määrin? Jokaisella meistä on nainen
– äiti, sisar, vaimo tai ystävätär, mutta Lajevskilla on nainen
kaikki kaikessa eikä kumminkaan muuta kuin rakastajatar.
Nainen eli yhteisö hänen kanssaan on hänen elämänsä onni ja
päämäärä; hän on iloinen, surullinen, ikävissään, pettynyt naisen
tähdien; jos hän on kyllästynyt elämään, on syynä nainen; jos uusi
elämä näytti sarastavan tai hän keksi ihanteita, oli siinäkin aina
mukana nainen... Häntä miellyttävät ainoastaan sellaiset teokset
tai kuvat, joissa on nainen... Hänestä meidän aikakautemme
on paha ja huonompi kuin neli- ja kuusikymmenluvun vuodet
ainoastaan sentähden, että me emme kykene antautumaan,
itsemme unhottaen, rakkauden lumoihin ja intohimoihin. Näillä
hekumoitsijoilla lienee aivoissa jokin erikoinen solukasvain,
joka puristaa aivoja ja hallitsee koko henkistä toimintaa.
Tarkatkaapa Lajevskia, kun hän istuu jossakin seurassa.
Huomatkaa: ottaessanne hänen läsnäollessaan puheeksi jonkin
yleisen kysymyksen, esimerkiksi solun tai vaiston, hän istuu
syrjässä, on vaiti eikä kuuntele; hän on väsyneen, onnettoman
näköinen, mikään ei herätä hänen mielenkiintoaan, kaikki
on typerää ja mitätöntä, mutta annas olla, että tulee puhe
koiraista ja naaraista, siitä esimerkiksi, että hämähäkeillä naaras
hedelmöitymisen jälkeen syö koiraksen, niin oitis hänen silmänsä
leimahtavat uteliaisuudesta, kasvot kirkastuvat, ja mies aivan

kuin elpöy. Kaikki hänen ajatuksensa, miten jaloja, yleviä tai joutavia ne lienevätkin, keskittyvät aina samaan pisteeseen. Jos kävelet hänen kanssaan kadulla ja kohtaats esimerkiksi aasin... – "Sanokaa, olkaa niin hyvä, – kysy hän, – mikä on seuraus, jos aasintamman astuttaa kamelilla?" Entä unet sitten! Onko hän kertonut teille unistaan? Ne vasta ovat mainioita! Milloin hän näkee unta, että hänet naitettiin kuussa, milloin taas sattuu, että hänet kutsutaan poliisikamariin ja käsketään ottamaan kitara elämänkumppanikseen...

Diakoni päästi raikuvan naurun; Samoilenko rypisti kulmiaan ja pinnisti vihaisesti naamaansa pösyäkseen totisena, mutta ei jaksanut pidättäytyä ja remahti kohti kurkkua nauramaan.

– Valehtelet alusta loppuun! – sanoi hän pyyhkien kyyneliään. – Totisesti sinä valehtelet!

IV

Diakoni oli varsin herkkä nauramaan ja nauroi vaikka kuinka mitättömälle asialle, niin että sai pistoksen ja oli nikahtua. Näytti kuin hän olisi rakastanut ihmisseuraa vain sen vuoksi, että ihmisillä on naurettavia puolia ja että heille sopii antaa lystikkäitä nimiä. Samoilenkon hän risti juoksijahämähäkiksi ja hänen sotamiesapurinsa rääkysorsaksi, ja kerran, kun von Coren Lajevskista ja Nadeshda Feodorovnasta puhuessaan sanoi heitä koira-apinoiksi, oli hän ihastuksesta ihan haltioissaan... Hän kiinnitti ahnaasti katseensa toisen kasvoihin, kuunteli silmää rävähyttämättä, ja ilmeistä oli, kuinka nauru täytti hänen silmänsä ja kasvot jännittyivät hänen odottaessaan, milloin saisi remahtaa valloilleen ja nauraa läkähtyäkseen.

– Hän on irstainen ja läpeensä turmeltunut olento, – jatkoi eläintieteilijä, ja diakoni, toivoen kuulevansa naurettavia sanoja, kiinnitti katseensa hänen kasvoihinsa. – Tapaa harvoin sellaista raukkamaisuutta: ruumiiltaan hän on hontelo, kivuloinen ja vanha, ja älyltään hän ei missään suhteessa ole paksua kauppiaanmuijaa kummempi, joka ei muuta tee kuin syö, juo, makaa höyhenpatjalla ja armastelee renkiään.

Diakoni purskahti jälleen nauramaan.

– Älkää naurako, diakoni, – sanoi von Coren, – se on perältäkin typerää. Minä en olisi kiinnittänyt huomiota hänen mitättömyyteensä, – lisäsi hän, ensin odotettuaan

diakonin naurun lakkaamista, – olisin sivuuttanut hänet kokonaan, ellei hän olisi niin vahingollinen ja vaarallinen. Hänen vahingollisuutensa ilmenee etupäässä siinä, että hänellä on naismaailmassa menestystä ja hän siis uhkaa lahjoittaa maailmalle jälkeläisiä, tusinan verran Lajevskeja, yhtä kivuloisia ja turmeltuneita kuin hän itsekin. Toiseksi hän on mitä suurimmassa määrässä tartuntaa levittävä. Vististä ja oluesta olen teille jo puhunut. Vuoden parin perästä se pääsee vallalle koko Kaukaasian rannikolla. Tiedättehän, kuinka kansan suuri enemmistö, olletikin sen keskikerros, luottaa sivistykseen, yliopisto-arvoihin ja kirjalliseen kieleen. Tehköön hän minkä konnuuden tahansa, kaikki uskovat, että se on hyvää, että sen täytyy niin ollakin, koska hän on sivistynyt, vapaamielinen ja yliopistossa opiskellut. Lisäksi hän on kovaosainen, liika ihminen, heikkohermoinen, ajan uhri, mikä tietysti merkitsee, että hänelle on kaikki luvallista. Hän on miellyttävä, herttainen mies, suhtautuu niin suopeasti ihmisten heikkouksiin; hän on puhelias, myötätuntoinen, sopuisa, ylpeydestä vapaa, hänen kanssaan voi ryypätä, puhella rivouksia, hieman juoruillakin... Yhteinen kansa, joka uskonnon ja siveyden asioissa aina on taipuvainen ihmisjumaloimiseen, suosii enimmin niitä pikkujumalia, joilla on samanlaisia heikkouksia kuin sillä itsellään. Päättäkää siis itse, kuinka laaja ala hänellä on levitellä tartuntaansa! Lisäksi hän on jommoinenkin näyttelijä ja sukkela teeskentelijä ja osaa mainiosti kutkutella ihmisten heikkoja puolia. Ottakaapa hänen konstinsa ja temppunsa, esimerkiksi

kuinka hän puhuu sivistyksestä. Hän ei ole saanut oikean sivistyksen hajuakaan, mutta kuulkaapa, kuinka hän julistaa: – "Sivistys on meidät kokonaan tärvellyt! Kuinka kadehdintaan villikansoja, noita luonnonlapsia, jotka eivät sivistyksestä tiedä mitään!" On näet ymmärrettävä, että hän ennenmuinoin on koko sydäimestään harrastanut sivistystä, palvellut sitä, omaksunut sen perinpohjin, mutta se on muka uuvuttanut hänet, tuottanut hänelle pettymystä ja tuskaa; hän nähkääs on Faust, toinen Tolstoi... Schopenhaueria ja Spenceriä hän kohtelee yliolkaisesti kuin koulupoikia ja taputtaa heitä isällisesti olalle: mitä nyt muka Spencer? Tietysti hän ei ole lukenutkaan Spenceriä, mutta kuinka somaa sentään, kun hän kevyeen, huolimattoman ivalliseen tapaansa puhuu naikkosestaan: – "Hän on lukenut Spenceriä!" Ja ihmiset kuuntelevat häntä, eikä kukaan huoli ymmärtää, että semmoinen puoskari kuin hän ei ole oikeutettu suutelemaan Spencerin kengänpohjia, saati tuohon tapaan puhumaan Spenceristä. Penkomaan sivistyksen juuria, repostelemaan auktoriteetteja, kukistamaan alttareja, heittämään niihin lokaa ja narrimaisesti vilkuilemaan, vain puolustaakseen ja peittääkseen omaa kehnouttaan ja siveellistä vajavaisuuttaan – semmoiseen kykenee vain äärimmäisen itserakas, halpamainen ja katala elukka.

– Minä en käsitä, Kolja, mitä sinä hänestä oikein tahdot, – virkkoi Samoilenko ja silmäili eläintieteilijää, ei enää vihaisesti, vaan syyllisyyttä tuntien. – Hän on samanlainen ihminen kuin kaikki muut. Tietysti hänellä on heikkoutensa,

mutta hän on kumminkin nykyajan aatteiden tasalla, hoitaa virkaansa, tuottaa hyötyä isänmaalle... Kymmenen vuotta takaperin palveli täällä asioitsijana muuan vanha ukko, ylen viisas mies... Niin, hänellä oli tapana sanoa...

– Turhaa puhetta! – keskeytti eläintieteilijä. – Sinä sanot, että hän hoitaa virkaansa. Mutta kuinka hän sitä hoitaa? Ovatko tavat sen kautta, että hän tuli tänne, muuttuneet yhtään paremmiksi, virkamiehet yhtään säntillisemmiksi ja kohteliaammiksi? Päinvastoin, yliopistosivistyksen saaneen miehen arvovallalla hän on vain antanut kannatuksensa heidän irstaisuudelleen. Säntillinen hän on vain kuukauden kahdentenakymmenentenä päivänä, jolloin hän saa palkkansa, kaikkina muina päivinä hän vain tassuttaa tohvelit jalassa kotonaan ja koettaa olla sen näköinen, kuin tekisi Venäjän hallitukselle suurenkin hyväntyyön sillä, että oleksii Kaukaasiassa. Ei, Aleksander Daviditsh, älä sinä häntä puolusta. Sinä olet epäoikeudenmukainen alusta loppuun. Jos sinä todellakin häntä rakastaisit ja pitäisit lähimmäisenäsi, niin ennen kaikkea et voisi olla piittaamatta hänen heikkouksistaan, et niitä kohtelisi suopeasti, vaan koettaisit hänen omaksi hyödykseen tehdä hänet vaarattomaksi.

– Mitä tarkoitat?

– Tehdä vaarattomaksi. Koska hän on parantumaton, voi hänet tehdä vaarattomaksi vain yhdellä tavalla...

Von Coren vetäisi sormellaan poikkipuolin kaulaansa.

– Tahi hukuttaa, sama se ... lisäsi hän. – Ihmiskunnan ja

heidän omat etunsa vaativat, että tällaiset ihmiset ehdottomasti poistetaan.

– Mitä sinä puhut?! – jupisi Samoilenko, nousten seisoaalleen ja kummastuneena katsellen eläintieteilijän rauhallisiin, jäykkiin kasvoihin. – Diakoni, mitä hän puhuu? Oletko sinä järjilläsi?

– Minä en vaadi kuolemanrangaistusta, – sanoi von Coren. – Jos sen vahingollisuus on todettu, niin keksikää jokin muu. Jos Lajevskia ei sovi tuhota, niin eristäkää hänet, riistäkää häneltä persoonallisuus, pankaa hänet yleiseen työhön...

– Mitä sinä puhut? – lausui Samoilenko kauhistuneena. – Pippuria, pippuria! – huudahti hän sitten epätoivoisella äänellä, nähdessään, että diakoni söi täytettyjä käärylöitä ilman pippuria. – Sinä, järkevimpiä miehiä mitä on olemassa, mitä sinä puhut?! Ystävämme, ylpeä, sivistynyt ihminen, pantava yleiseen työhön!!

– Jos on ylpeä ja ryhtyy vastarintaan – niin rautoihin!

Samoilenko ei kyennyt virkkamaan sanaakaan ja liikutteli vain sormiaan; diakoni katsahti hänen tyrmistyneihin, todellakin koomillisiin kasvoihinsa ja purskahti nauramaan.

– Lakatkaamme puhumasta siitä, – sanoi eläintieteilijä. – Sinun, Aleksander Daviditsh, on muistaminen vain se, että alkuaikoina oli ihmiskunta olemassaolon taistelun ja luonnollisen valinnan kautta suojeltu sellaisilta yksilöiltä kuin tämä Lajevski on; nyt sitävastoin on kulttuurimme melkoiseksi osaksi heikontanut taistelua ja valintaa. Ja meidän on itsemme pidettävä huoli kivuloisten ja kelvottomien hävittämisestä,

muuten uhkaavat Lajevskit lisääntyessään tuhota sivistyksen, ja ihmiskuku rappeutuu aivan täydellisesti. Emme voi syyttää siitä muita kuin itseämme.

– Ellei selviydytä muuten kuin ihmisiä hukuttamalla ja hirttämällä, – lausui Samoilenko, – niin hiiteen sitten sivistyksesi ja ihmiskukusi! Hiiteen! Kuules mitä sinulle sanon: sinä olet perin oppinut, ylen järkevä mies ja isänmaasi ylpeys, mutta sinulta ovat saksalaiset pilanneet pään. Niin juuri, saksalaiset!

Aina siitä asti, kun Samoilenko lähti Tartosta, jossa oli opiskellut lääketiedettä, hän oli vain harvoin nähnyt saksalaisia eikä ollut lukenut ainoatakaan saksalaista kirjaa, mutta hänen ajatuksensa mukaan lähti kaikki paha politiikassa ja tieteessä saksalaisista. Mistä hän sellaisen ajatuksen oli saanut, ei hän itseään osannut sanoa, mutta lujassa se vain oli.

– Niin juuri, saksalaiset! – toisti hän vielä kerran. – Lähdetään juomaan teetä.

Kaikki kolme nousivat pöydästä ja otettuaan lakit päähänsä lähtivät pystyaidalla ympäröityyn puistoon, missä istahtivat vaaleiden vaahterain, päärynä- ja kastanjapuiden katveeseen. Eläintieteilijä ja diakoni istuivat penkille pienen pöydän ääreen, Samoilenko heittäytyi juurista tehtyyn, leveä- ja loivaselkäiseen nojatuoliin. Palvelija toi pöydälle teevehkeet, hilloa ja pullon marjamehua.

Oli kova helle, kolmisenkymmentä astetta varjossa. Polttava ilma oli ikäänkuin paikalleen jähmettynyt, ja kastanjapuun oksasta maahan riippuva pitkä hämähäkinverkko uinui rentona

liikahtamatta. Diakoni otti kitaran, jonka vakituinen paikka oli maassa pöydän vieressä, soinnutti sen ja lauloi hiljaisella vienolla äänellä: "Seminaaripojat ne krouvin luona seisoi..." mutta vaikenen samassa kuumuuden tähden, pyyhki hien otsaltaan ja loi silmänsä polttavaa sinitaivasta kohti. Samoilenko torkahti, helteestä, hiljaisuudesta ja makeasta, päivällisenjälkeisestä unenhorroksesta, joka tuota pikaa valtasi kaikki hänen jäsenensä, hän raukesi ja humaltui; hänen kätensä hervahtivat, silmät siristyivät, pää painui rinnalle... Melkein kyyneliin asti heltyen hän tuijotti von Coreniin ja diakoniin ja mutisi:

– Nuori sukupolvi... Tieteen tähti ja kirkon kynttilä... Katsoppas vain, pitkäliepeinen halleluja kohoaa pääpiispaksi... Kukaties saamme vielä hänen kättään suudella... Sama se... Suokoon Jumala...

Kohta alkoi kuulua kuorsaamista. Von Coren ja diakoni joiivat teensä loppuun ja lähtivät kadulle.

– Tuletteko taas laiturille merihärkiä onkimaan? – kysyi eläintieteilijä.

– En, kuumanlaista on.

– Mennään minun asuntooni. Autatte postilähetysten pakkauksessa ja kirjoitatte joitakin papereita puhtaaksi. Samalla juttelemme, mihin työhön voisitte ajanvietteeksi ryhtyä... Täytyy tehdä työtä, diakoni. Näin ei käy laatuun.

– Sananne ovat oikeat sekä loogilliset, – vastasi diakoni, – mutta laiskuuteni saa puolustuksensa nykyisen elämäni olosuhteista. Tiedätte itse, että aseman epämääräisyys

melkoisesti edistää ihmisen haluttomuutta. Onko minut lähetetty tänne määrääjäksi vai ainiaaksi, sen Jumala yksin tietää; minä oleilen täällä epätietoisena, vaimoni värjöttää viluissaan ja ikävissään isänsä luona. Ja tunnustaa täytyy, kuumuudesta ovat aivotkin väsähtäneet.

– Lorua, – sanoi eläintieteilijä. – Kuumuuteen voi tottua, ja vaimotta elämään voi myös tottua. Ei saa hemmoitella itseään. Täytyy pitää itseään kurissa.

V

Nadeshda Feodorovna oli aamulla menossa uimaan, ja hänen jäljestään kulki pesukannua, messinki maljaa, lakanoita ja pesusientä kantaen hänen palvelijattarensa Olga. Sataman edustalla oli ankkuroituna kaksi vierasta höyrylaivaa, joissa oli valkoiset, likaiset savutorvet. Nähtävästi ulkolaisia rahtialuksia... Laivasillalla liikkui joitakin valkopukuisia miehiä, valkoiset kengät jalassa huutaen kovalla äänellä ranskaksi, ja heille vastattiin näistä höyrylaivoista. Kaupungin pienen kirkon tornissa soivat kellot reippaasti.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.